

Les commemoracions del Foc de la Bisbal

El 6 d'octubre de 1869 va suposar un punt d'inflexió en la memòria col·lectiva de la gent de la Bisbal. Si no, no s'entendria la commemoració d'aquests fets al llarg dels anys, sense interrupció gairebé, i com va resistir el període fosc i llarg de la dictadura franquista fins a la transició. La commemoració dels Fets del 6 d'Octubre o Foc de la Bisbal és la manifestació d'una identitat i d'un col·lectiu. El protocol de les manifestacions, les banderes, els discursos i els banquets forma part de la reivindicació d'aquest «republicanisme federal» asfixiat pels poders polítics i econòmics al llarg dels segles XIX i XX.

Text i fotos > **MONTSERRAT SAIS I SABATER**, estudiosa dels afers bisbalencs

El 8 d'octubre de 1869, el *Diario de Barcelona* escrivia sobre els fets del 6 d'octubre ocorreguts a la Bisbal i els qualificava de «brillante ataque a la Bisbal. Las tropas han tenido ocho soldados y un oficial muertos, y siete de los últimos con 37 de los primeros heridos». Pel que fa als republicans, deia: «Se han encontrado en las calles conquistadas 17 cadáveres y han perecido sepultados en una barricada 14 insurrectos». Els diaris personals que narren en primera persona els fets (el de Pere Caimó i el d'un personatge anònim) coincideixen en la xifra de tretze morts i seixanta ferits de la tropa governamental. Pel que fa al nombre de morts i ferits entre els combatents republicans, discrepen del *Diario de Barcelona* i donen la xifra de tres morts i sis ferits, i quant a la població civil assassinada pels soldats, la de tres avis i dues dones. Les dades són reveladores, perquè una població civil poc armada va poder resistir contra soldats entrenats, disciplinats i dirigits per oficials coneixedors d'estratègies militars. Però la Bisbal, tot i haver guanyat la primera batalla, va quedar-se sola. El 10 d'octubre els federals van abandonar les armes i van fugir; la tropa governamental, que havia tornat amb reforços, va poder ocupar la vila sense resistència.

Va ser una gesta inútil però heroica. Conté l'element essencial: el triomf

>> El panteó. Inaugurat el 1888 per subscripció pública, conté l'ossari dels caiguts. El 1918 va ser traslladat al cementiri actual.

inesperat del més dèbil enfront del més fort. I aquest caràcter èpic i de sacrifici per una causa noble, amb màrtirs fins i tot, és primordial per crear una llegenda digna de ser recordada i transmesa al llarg del temps. Calia, doncs, commemorar-ho per no oblidar-ho mai, i transmetre-ho a les generacions futures.

Repressió notòria

Però els republicans eren els perdedors. I la repressió va ser notòria. El govern va declarar l'estat de guerra a

totes les zones conflictives, i el 5 d'octubre de 1869 va retirar la minoria republicana de l'Assemblea de Madrid. Va crear consells de guerra per aplicar la Llei de 17 d'abril de 1821 als delictes de rebel·lió i sedició, resistència a l'autoritat i el robament *en cuadrilla* (malversació de fons públics). Es van suspendre els periòdics *La República* i *El Ampurdanés* de Figueres, i el *Boletín Republicano* de Girona. Igualment, va ser dissolt el Casino Figuerense. Els regidors republicans de l'Ajuntament de la Bisbal van ser destituïts. Els ma-

teixos diputats republicans presents a les Corts, per evitar més persecucions, van fer públic un manifest en què declaraven que el que havia passat a la Bisbal era un acte de traïció. És l'única vegada que a les Corts madrilenyes s'esmenta la Bisbal i és amb aquests termes. Però per als republicans bisbalencs, que en l'alçament havien declarat la República el 4 d'octubre, no devia ser una màcula sinó un orgull. El 16 de gener de 1870 es va constituir, per elecció, un nou ajuntament format pels mateixos republicans del consistori anterior, que havien format part de la Junta Revolucionària del 6 d'octubre. La posició política romaní invariable.

El Codi penal de 1870, als articles 198 al 203, defineix com a associacions i reunions il·lícites «las contrarias a la moral pública» i a l'article 597 pena com a falta la celebració de qualsevol classe de reunió sense la deguda llicència. Cal suposar que aquell any difícilment es va commemorar el 6 d'octubre, però no pas per manca de ganes. Cal dir també que no hi ha cap mitjà de premsa local o comarcal que pugui explicar-nos si va haver-hi algun intent o acte de commemoració necessàriament emmascarat i no explícit, donades les circumstàncies.

Tercera Guerra Carlina

Però tot es va complicar encara més. Del 1872 al 1876 hi hagué la Tercera Guerra Carlina. Els carlins lluitaven contra el govern, però evidentment els republicans també eren els seus enemics. La Bisbal era republicana i va ser atacada diverses vegades pels carlistes, i el *Diario de Barcelona* en dona fe en la secció «Crònica de la guerra» del 3 de juny de 1872, el 6 i el 14 d'agost de 1874 i el 29 d'octubre de 1874. Els carlins eren brutals com un cop de destralt, atacaven i mataven els civils desarmats que es trobaven pels camins. Al 1873 el rei Amadeu va renunciar al tron i les Corts van proclamar la Primera República. Amb aquesta nova situació els carlins esdevindrien més virulents, perquè volien una monarquia absolutista i la nova situació política la situava encara més lluny dels seus desitjos. El consistori municipal va aparedar l'església al 1873 per convertir-la en una casa forta i quedar així tancada al culte. A més, el rector feia sermons que incitaven a l'odi i a la violència contra els liberals i els federals. Fins i tot es va fortificar la

vila i es va establir vigilància armada. Davant d'aquesta situació hauria estat molt perillós organitzar qualsevol acte republicà, perquè hauria esdevingut un blanc fàcil per a un atac carlista.

Després de la Tercera Guerra Carlina i amb la instauració de la monarquia d'Alfons XII, a fi d'evitar sublevacions, van aparèixer noves lleis que prohibien les associacions amb objectius polítics (BOP de 22 de febrer de 1875) o les manifestacions religioses de signe diferent a la catòlica a la via pública, els murs dels temples i cementiris, i també les banderes, emblemes, cartells, anuncis i processons (BOP de 27 d'octubre de 1876). En aquell moment no hi havia tantes religions diferents de la catòlica per promulgar-ne una llei; el que volien era evitar qualsevol esquerra legislativa que el poble dissident pogués aprofitar.

Recorregut i protocol

El 1880 va aparèixer la Llei de reunions. L'article 1 donava dret a celebrar reunions pacífiques sempre que es demanés permís previ al governador civil i a les autoritats locals, especificant-ne el dia, el lloc, l'hora i l'objectiu. No apareixia en cap moment la paraula *manifestació* com a reunió pública convocada en espais públics per expressar al govern la manera de sentir dels participants. En el BOP de l'11 d'octubre de 1880 es donava potestat als alcaldes per suspendre tota reunió si ho consideraven adient. La primera constància que tenim de la commemoració del 6 d'octubre apareix a *El Eco Guixolense* del 9 d'octubre de 1881, que explica l'organització d'una manifestació en record dels que van combatre pels principis democràtics. Cal suposar que, donada la naturalesa de la reunió, van denegar el permís d'entrar al cementiri, que hauria estat el punt culminant de la trobada. El Codi penal de 1870 va ser vigent durant tota la monarquia i la Segona República, i fins i tot s'enduriria el 1928.

Però aquest primer any, el 1881, ja es va definir l'estructura bàsica del que seria el protocol per a la commemoració del 6 d'octubre. Es van convocar agrupacions republicanes locals i de districte per recórrer els principals indrets on van tenir lloc els atacs. Es va fer una ofrena floral al cementiri i es va tornar al lloc de trobada, que era el local republicà. Amb el pas del temps,

>> El Teatro Bisbalense, el primer lloc de trobada i d'acomiadament del recorregut de la commemoració del 6 d'octubre.

La primera constància que es té de la commemoració del 6 d'octubre es troba a *El Eco Guixolense* el 1881

a aquesta commemoració es van anar afegint actes. L'11 d'octubre de 1885, *El Eco Bisbalense* mencionava que a l'anada al cementiri hi havia músics que tocaven una marxa fúnebre.

El 1888, amb la inauguració d'un panteó dedicat a les víctimes d'aquests fets, els membres de la comissió organitzadora van tirar la casa per la finestra. El diari setmanal *El Eco Bisbalense* li va dedicar quatre planes: el pòrtic de la redacció (els fets començaven a quedar lluny i ho explicava detalladament) i poemes dedicats a la gesta. A més, explicava el protocol i l'ordre dels manifestants amb les banderes, l'orquestra i fins i tot un carro amb una nena que simbolitzava la República. Els rams eren de roure, olivera i llorer, símbols de fortalesa, pau i immortalitat. En el cementiri, van traslladar els ossos dels nínxols al panteó i van fer discursos. A la tarda, hi va haver ban-

quets i més discursos polítics, brindis i, a la nit, música, cant, poesies i discursos improvisats.

No és fins al 1897 que el diari *El Distrito* explica que es van incorporar sardanes a la commemoració. El redactor de la notícia ho critica: «No encontramos muy en su lugar el conmemorar con bailoteos actos de la índole del que nos ocupa». Però les sardanes es continuarien fent de tornada del cementiri i davant del local republicà, i fins i tot en els actes de la nit.

El 2 d'octubre de 1906, en una sessió de l'Ajuntament de la Bisbal, es va aprovar per majoria anomenar *Sis d'Octubre* el carrer que anava de les Voltes en direcció a Palamós. La proposta va ser tombada pel governador, representant del Govern central, i no va ser fins al 1907 que es van presentar les plaques d'aquest carrer durant la commemoració dels fets i es va alterar una mica el recorregut.

El Programa del 9 d'octubre de 1915 explica que de tornada del cementiri s'havia cantat «La Marsellesa» i que s'havia respectat l'anada amb música de marxa fúnebre. Es fa difícil dir si era la primera vegada que s'incorporava «La Marsellesa» a la commemoració del Foc, perquè a *El Eco Bisbalense* del 13 d'octubre de 1889 es parla de marxes fúnebres i patriòtiques però no s'aclareix si eren a l'anada o a la tornada del cementiri.

El 1897 el diari *El Distrito* explica que s'havien incorporat les sardanes als actes commemoratius

Participants

En els primers anys de la commemoració hi participaven els republicans federals bisbalencs i els de la comarca. *El Eco Bisbalense* en comptabilitza vuitanta l'any 1885. L'any 1888 es va inaugurar el panteó i el 1907 es va batejar el carrer Sis d'Octubre. El 1931, amb la visita del comissari de la Generalitat, Josep Irla, els actes van arribar a aplegar dues mil persones. Era una diada

>> Plaça de la Constitució. Era el nom que tenia l'actual plaça Major. El 1897 s'hi van ballar sardanes per primera vegada per commemorar el 6 d'octubre.

>> Centro Federal, Sala Federal, Centro Económico, Can Met. Inaugurat el 13 de gener de 1889, va ser la seu del Partido de Fusión Republicana i, més tard, de la societat La Federalista. S'hi van fer molts actes commemoratius del 6 d'octubre.

que transcendia a tot el país, com ho demostra la visita de l'any 1934 del president de la Generalitat, Lluís Companys.

Inicialment, les diferents faccions republicanes hi anaven plegades, però ja al 1889 ho van fer per separat per no perdre el protagonisme i perquè, cadascuna per la seva banda, es creien hereves legítimes del 6 d'octubre. El 1897, la Comisión del Partido de Fu-

sión Republicana hi va anar primer, i els de La Federalista, una hora més tard. La Federalista era una associació de socors mutus; el 6 d'octubre era la seva diada i tots els afiliats estaven obligats a assistir a aquest acte. Tenien portalliteres per ajudar les persones malaltes i impossibilitades, que s'anaven incorporant a la processó a mesura que passava. Llavors, tots, en corrua, anaven al cementiri.

El 1931, amb la visita del comissari de la Generalitat Josep Irla, el Foc de la Bisbal va aplegar dues mil persones

En aquells anys aquest esdeveniment era concebut a la Bisbal com un acte patriòtic local. Hi participava tothom, la població i tots els partits, encara que fossin republicans de dretes, no únicament les persones d'ideologia republicana federal. L'alcalde Pere Lloberas, republicà de dretes, fins i tot havia presidit els actes. La commemoració va esdevenir festa local i es tancaven comerços, escoles i fàbriques.

Ressò a la premsa

La premsa també n'era partícip. *El Eco Bisbalense*, *l'Avenç de l'Empordà*, *El 6 d'Octubre*, *La Ciutadania*, *La Publicidad* i fins i tot *La Rambla* de Barcelona en donaven notícia. *El Bisbalenc*, de corrent catalanista de dretes, també en parlava, diu *El Programa* de 1932. Era una manifestació clarament masculina. Les dones no hi van aparèixer fins al 1932, no únicament a la manifestació sinó en els discursos de la tarda, on Angelina Culubret va fer un míting. Però aquest inici es va veure segat per la dictadura franquista, que va suposar un reculada en la mentalitat social sobre el paper de la dona. En els anys de la commemoració durant la transició, els protagonistes van tornar a ser els homes, i la presència femenina era únicament ornamental, com la nena que feien disfressar de República a finals del segle XIX.

Dificultats

A finals de setembre de 1883, el rei espanyol Alfons XII se'n va anar de gira per Europa i això va provocar un greu conflicte diplomàtic entre França i Espanya, perquè el rei vestia un uniforme de coronel dels ulans prussians, que justament havien arrabassat Estrasburg a França. A París el president de la República francesa el va rebre amb fredor i la gent el va increpar a l'estació i durant la desfilada pels carrers. Aquell any la manifestació per

commemorar el 6 d'octubre es va suspendre.

El setmanari *El Programa* de 1915 explica: «Suprimírem nostra festa de vot de vila, concretant-la a honorar les víctimes d'aquella jornada [...] perquè encara persisteix la guerra maleïda». Durant la Primera Guerra Mundial els festejos es van deixar de fer, però no el recorregut i l'ofrena floral al cementiri. Durant la dictadura de Primo de Rivera, si féssim cas a la premsa, arribaríem a la conclusió que no es va commemorar. Però una al·locució de l'alcalde Pere Lloberas durant la commemoració de l'any 1931 ens mostra les dificultats per homenatjar els màrtirs en els «calamitosos temps de la Dictadura». La commemoració es va fer, doncs, d'amagat, sense convocatòria pública.

Després va venir la dictadura franquista. Quaranta anys sense poder commemorar-ho amb plena llibertat no van ser suficients per erosionar el vot dels bisbalencs. La premsa explica que els anys 1978, 1979 i 1980 es va commemorar amb l'estructura bàsica: trobada a la seu republicana, ofrena floral al panteó, discursos polítics i sardanes. Podria ser que s'hagués fet el 1977, sense ERC reconstruïda, segons afirma *El Punt*. L'any 1979 es va aprofitar per recuperar el nom del carrer Sis d'Octubre, que durant la dictadura havia estat substituït pel nom de Cinco de Febrero (data de l'entrada dels nacionals a la Bisbal). Però ja no se celebrava el mateix 6 d'octubre, sinó el divendres (5.10.1979), el dissabte (7.10.1978) o el diumenge (5.10.1980) per afavorir l'afluència de gent. Aquests intents no van servir per a res, perquè la poca resposta bisbalenca va determinar que es deixés de fer.

Enguany, amb la commemoració del 150 aniversari del 6 d'octubre de 1869, els bisbalencs tindrem l'oportunitat de recuperar una part de la nostra història i impulsar un sentiment d'orgull local, que ens fa molta falta.

Aquest esdeveniment era concebut a la Bisbal com un acte patriòtic local

>> Carrer Pella i Forgas. Durant la transició s'hi ballaven sardanes per commemorar el 6 d'octubre, davant la seu de la reconstituïda ERC.

>> Placeta de l'Obra, a la intersecció entre els carrers Sant Jaume, Ample i Raval. La primera seu de l'Ateneu Pi i Margall al 1908, al Casal dels Foixà. S'hi ballaven sardanes per commemorar el 6 d'octubre.

